

Реферат на тему: "Просторіччя в романі Уласа Самчука "Волинь""

Улас Самчук

Просторіччя в романі Уласа Самчука "Волинь"

Специфіка мови художніх творів виявляється насамперед в яскраво виявленій індивідуальності, неповторності мови кожного талановитого письменника, в єдності комунікативної та естетичної функцій тексту, в широкому використанні елементів різного стилістичного забарвлення [7, 12]. Але, вдаючись до тих чи інших лексико-фразеологічних і морфолого-синтаксичних засобів загальнонародної мови, вживаючи говіркові, просторічно-жаргонні елементи, автор мусить завжди орієнтуватися на літературну норму [11, 16].

Виразність мови Уласа Самчука обумовлена саме правильним, продуманим співвідношенням елементів літературної мови і розмовного мовлення. Послугується письменник і просторічною лексикою, оскільки вона надає літературному мовленню народного колориту, збагачує його, є одним з важливих засобів реалістичного зображення побутових ситуацій. "Ці слова іноді просто вражають своєю свіжістю влучністю, експресією, чітко вираженою оцінкою того чи іншого явища (найчастіше негативного)" [6, 57]. Зрозуміло, що, потрапляючи в контекст, просторіччя підкоряється художньому задуму письменника, стає невіддільним від усієї образної системи, від композиції твору в цілому.

Однак природа просторіччя як лінгвістичної категорії ще й дотепер повністю не з'ясована, внаслідок чого не існує і погодженого його визначення.

Г.П.Їжакевич цю лінгвістичну категорію іменує "розмовно-просторічною лексикою", зауваживши в примітці, що "межа між розмовною і просторічною лексикою є дуже нечіткою й історично змінюваною" [15, 85]. Подібне стверджує і О.Пономарів, зазначаючи, "що ці два лексичні розряди не мають чітко окресленого розмежування" [11, 104]. Однак, на його думку, різниця між ними є. До складу розмовної лексики входять слова, що, перебуваючи в рамках літературної мови, надають висловлюванню розмовного характеру [11].

Просторічна лексика в основній своїй масі перебуває на межі літературного вжитку, а то й виходить за цю межу [11, 106].

Більшість мовознавців (як українських, так і російських) вважають, що просторічна лексика стоїть поза літературною нормою, але активно вживається в побутовому мовленні і в художній літературі як стилістичний засіб надання зневажливої, іронічної, грубуватої характеристики зображуваному [2, 227], "як засіб мовленнєвої характеристики персонажа з певного соціального середовища" [9, 130], "з гумористичною і сатиричною метою" [2, 342].

Російський мовознавець Б.Томашевський стверджує, що "просторіччя - це така

форма мовлення, яка не рекомендується літературними нормами, але яка фактично використовується у вільному, інтимному, не публічному мовленні" [16, 152].

О.І.Єфімов характеризує цю категорію лексики як "слова і вирази, що побутують у різних соціально-мовленнєвих стилях загальнонародної розмовно-побутової мови і залишаються за межами загальновизнаних засобів і норм літературної мови" [4, 61]. Автор зазначає, що "просторіччя треба розглядати як джерело поповнення літературної мови. Але далеко не всі елементи просторіччя можуть мати право на літературність. Більшість з них залишаються зниженими в стилістичному відношенні засобами, хоча не позбавлені образності та виразності" [4, 62].

Це ж стверджує і Ю.С.Сорокін: "...враховуючи широту вживання просторічних форм у різних стилях і жанрах нашої літературної мови, враховуючи, особливо, стилістико-семантичну роль цих форм у літературному вживанні, навряд чи можна ці форми вважати чимось таким, що відхиляється від норми літературної мови". З цією думкою погоджується Г.П.Їжакевич: "Таким чином, просторіччя є одним із стилістичних різновидів усної і писемної літературної мови" [15, 85].

Але значна кількість елементів просторічної лексики все ж залишаються зниженими в стилістичному відношенні засобами вираження, хоча вони не позбавлені образності і виразності. Цю тезу підтримує і О.Медвідь, зазначаючи, що немає "чіткої межі між власне розмовною лексикою і просторіччям, яке може окремими своїми елементами проникати в розмовну мову, а згодом і в літературну" [10, 332]. В.І.Кодухов вважає, що просторіччю, як і мові художньої літератури, відводиться спеціальне місце серед форм і видів розмовного типу мови – воно займає проміжне становище між літературною мовою та діалектом [8, 96].

Як стверджує Р.Бесага, просторіччя – "це лексичні одиниці, які, з одного боку, не є фактами літературної мови безпосередньо, тобто вони маркуються певним стилем мови, обмежені вжитком і т.ін.; з другого боку, ми не ототожнюємо їх з діалектними одиницями, оскільки вони не виявляють, як діалектні явища, чітко окресленої локалізації, тобто не належать до жодного з наріч української мови" [1, 168].

Слід зазначити, що просторіччя є живим мовним організмом, перебуває в постійному русі, не є ізольованим і від літературної мови, і від діалектизмів. У сучасній лінгвістиці "цей термін почав... вживатися для позначення ненормативних і стилістично знижених засобів мови, якими з певною метою і у відповідній ситуації користуються всі, хто розмовляє літературною мовою [10, 332]. І.Г.Гладіна стверджує, що "просторіччя – слова, характерні для розмовно-побутової мови, що мають відтінок грубості, зневажливості, фамільярності" [3, 11]. На її думку, використання названої лексики перш за все зумовлене метою, яку ставить письменник, – правдиво зобразити життя персонажів, їхню поведінку, ставлення до інших людей.

У науковій літературі дотепер немає чітких критеріїв для кваліфікації того чи іншого мовного елемента як просторіччя. Безсумнівно є те, що так чи інакше просторіччя ми встановлюємо, обов'язково відштовхуючись від норм літературної мови. Найчастіше такі кваліфікації наявні у словниках у вигляді ремарок: розм., діал., вульг.,

лайл., знев., згруб., зм., зм.-пестл. та ін.

Серед українських мовознавців немає єдиної думки і щодо складових елементів просторіччя.

Г.П.Іжакевич виділяє серед цієї лінгвістичної категорії такі типи:

- 1) форми, неправильні з погляду існуючої літературної норми (звиняйте);
- 2) вирази просторічного вжитку (всі печінки відбили);
- 3) слова із різко зниженим експресивним забарвленням (злігатися, знюхатися) [15, 86].

О.Д.Пономарів до просторіччя відносить:

- 1) слова, перекручені з погляду лексичних норм (секлетар, транвай).
- 2) слова з різко зниженим експресивним забарвленням (свиняка, коровище, видра, випендрюватися);
- 3) невмотивовані росіянізми (понімаєте, до свідання);
- 4) вульгаризми (лайки, прокльони, прізвиська) [11, 106-107].

В.М.Русанівський серед просторіччя виділяє:

- 1) росіянізми;
- 2) перекручені і недоречно вжиті слова та вирази;
- 3) літературні, але знижені слова;
- 4) прийняті в народній мові сполуки;
- 5) оцінну лексику;
- 6) фразеологію [12, 42-43].

М.А.Жовтобрюх вважає, що просторічні слова характерні для простої розмовної мови. За своїм значенням вони неоднакові. Деяким з них властивий відтінок фамільярно-розмовний (докторша, наколобродити, прошпетитися) чи грубуватий (ляпати, нализатися, роззява, свинство). А вульгаризми (жертв, здохнути, пика) та лайливі слова (дурень, маруда) він відносить до оцінної лексики [5, 68].

Р.Бесага стверджує, що потенційним джерелом поповнення просторічної лексики є арготизми та жаргонізми, значення яких стають загальновідомими, більшість з них навіть фіксується у СУМі [1, 166]. Дослідниця окремо розглядає акцентні просторіччя (вплив польської та російської мов), звертає увагу на специфіку відмінювання просторічних слів (сажою, учительом) і на нормативність/ненормативність (пекти-печи, сікти - січи, воде, носе, ходе, пишім та ін). [1, 167-168]. При кваліфікації того чи іншого мовного явища як просторічного вона бере до уваги такі критерії: територіальний, поширеності, естетичний, структурний. Р.Бесага зазначає, що "просторічна лексика становить собою окрему систему, яка склалася історично і має певні особливості функціонування переважно в живому (побутовому) мовленні. З огляду на це й визначаються ті тематичні групи, які репрезентують досліджувану лексику, оскільки на рівні розмовно-побутового мовлення реалізуються переважно інтереси людини, пов'язані з використанням загальноновживаних слів" [1, 165]. Дослідниця виділяє такі тематичні групи просторічної лексики: слова, що характеризують людину, істоту за її візуальними та іншими ознаками; арготизми та

жаргонізми; акцентні просторіччя; слова, що утворилися за аналогією до тих чи інших словоформ; слова із відмінністю у наборі флексій у відношенні до літературної мови [1, 165-168].

"Поєднання книжних і розмовних елементів в художньому творі, – як стверджує В.Русанівський, – одне із свідчень майстерності письменника – найбільш помітне в мовних партіях персонажів". Зауважимо, що ця теза стосується і роману Уласа Самчука "Волинь", де просторічна лексика відіграє роль засобу мовної типізації та індивідуалізації в діалогічному та монологічному мовленні персонажів.

У мові автора ця лінгвістична категорія вживається рідко, переважно тоді, коли це невластиве пряма мова. Найчастіше він послуговується просторічними словами з різко зниженим експресивним забарвленням, що характеризують людей: похирляти – хворіти, погибель – хвороба, швендяти – ходити, псячити – говорити щось погане, ревнути – заспівати дуже голосно і погано, тичба – юрба та ін. Наприклад, перша дружина Матвія: "Пішла назяблася на окопах, дістала якусь погибель, покашляла два тижні, похирляла і відійшла. Мала вісімнадцять літ" [13, I, 362]. Наведемо ще приклади: "Кажуть, німець безліч шпівнів наперед вислав і вони швендяють скрізь, то жебраками, то черниціями, то селянами" [13, I, 276]; "Солдати збилися тичбою, повитягали шиї" [13, I, 356]; "Десь там у тому Сибір всіляких дуже дивних думок набрався і все на багатих псячив" [13, I, 220]; "Роман і Лінкерт ревнули "Ще не вмерла", але Володько і Олег покинули їх" [14, II, 26] та ін.

Трапляються у мові автора і вирази перекручені, неправильні з погляду існуючої літературної норми. Напр: "Викарабкається на нього з п'ять чоловіка і пре" [13, I, 48]; "Вертаючись уночі, йдуть здебільша Ляшовим займищем" [13, I, 39]; "Володько вичуває, що ноги його в колінах терпнуть" [13, I, 10]; "Його босі, побиті, поколоті й попухлі ноги терпнуть і штикіляють" [13, I, 210]; "Цієї осені по селі йде чутка: будуть театри" [14, II, 30] та ін.

Послуговується автор і оцінною лексикою, переважно словами з суфіксами згрубілості –ицьк-, –ищ-. Цікавим є епізод, коли на Володька чекала кара за те, що корови з'їли всю капусту "Він уже бачить здоровенну батькову ручиську, що затиснула його малюсіньке рученя, тверде, заяложене реміння батькова рука вже танцює на його задку" [13, I, 60].

Хлопець заховався у підпіл і ось яким йому, малому, переляканому, здавався грізний, високий батько: "Він зробив два кроки в напрямку печі, розкарачив ножиська перед самим виходом з Володькової цитаделі... Чоботиська батька перед підпіччю незграбно затупали... Ось простягнулася його пальката ручище. Ще хвилька, ще мент і безборонна Володькова ручка в тісному потиску батькової долоні" [13, I, 61-62]. Промовистим тут є протиставлення ручище, ручиська (у Матвія) – ручка, рученя (у Володька), що яскравіше відтворює афективний стан хлопчика. Ці ж суфікси використовуються для утворення слів з іншим забарвленням: "Тиждень кониська на ноги не вставали" [13, I, 424] – слабкі, погані, некормлені; "Хто тільки з того мужичиська не наглумиться" [13, I, 87] – бідний, безправний; "От хоч би ті "ручиська"

та "ножиська" [13, I, 8] – брудні та ін.

Зрідка використовує автор і росіянізми, які були характерними для побутового мовлення волинян: "У суботу в хаті Трохима Пацюка коло церкви "рощот" за цілий місяць" [13, I, 364], "Дає йому багато грошей, купує нові штани, кашкета з околушками" [13, I, 17], "Перед Чесним Хрестом "новий набір". Від Василя, Здорового зятя, нема ніякого "звестія" [13, I, 277] та ін. Отже, як засвідчують приклади, просторічна лексика в мову автора вкраплюється лише тоді, коли він використовує невластиву пряму мову, що дозволяє йому поєднати свою мову з мовою персонажів твору, висловлюватися вільно і безпосередньо.

Значно багатшою є просторічна лексика в мові персонажів. Залежно від обставин у різних життєвих ситуаціях одні й ті ж люди послуговуються різною лексикою, часто просторіччям, спільною ознакою якого є зниження, фамільярність, грубуватість мови, що побутує переважно в усному мовленні. [6, 93].

До просторіччя, як ми уже зазначали, належать, зокрема слова, що в своїй звуковій будові не співвідносяться з літературною нормою, тобто загальновживані слова, що співвідносяться лише фонетикою [7; 51]. Люди, почувши слово, часто іншомовне, вимовляли його так, як зрозуміли, або за аналогією до якогось уже відомого поняття. У романі ми натрапляємо на такі приклади: "Цей в бога не вірив. Каманіст же" [13, I, 479]; "Вам здається, що москаль ваш брат, а він ваш "експлоетатор" [13, I, 455], "А он гапонець все-таки диви... – Гапонець. Де гапонець. До нього хіба доберешся?" [13, I, 242], "Може, будеш редактором яким" [13, I, 559] та ін. Як відомо, у власне українських словах не вживається початковий голосний е, приголосний ф, не буває збігу двох голосних. Тому персонажі "Волині" вимовляють їх по-своєму – ошалон, акзамин, ароплян, охвицер, хранцуз та ін. (замість літературних ешелон, экзамен, аероплан, офіцер, француз); "Кажуть, у Крем'янці цілий "ошалон пленных привезли" [13, I, 276], "А тут нечиста сила аропляна принесла" [13, I, 373], "Кажуть, на кораблі зрубати хочуть ... кісь хранцузи чи мараканци..." [13, I, 204], "Поставили його там на акзамин" [13, I, 412] та ін.

У мові персонажів варто виділити форми, неправильні з погляду існуючої морфологічної норми. Сюди належать слова, вжиті в неправильному роді: "Цього року на Спаса своя "хрупта" буде" [13, I, 302], "І куди той хлопчисько з тим каналієм поперся" [13, I, 565], а також відмінні за будовою від літературних: "А тутка от нежданно і негадано" [13, I, 15], "Тепірка не те. Тепірка не перечекаєш... Тепірка хто кров пролле, того земля" [13, I, 490] та ін.

Треба зауважити, що "стилістична амплітуда просторічної лексики досить широка. Вона коливається від іронічно-жартівливого забарвлення до створення соціально-негативної характеристики персонажа твору [6, 86]. На думку А.П.Коваль, "найвиразнішою ознакою, за якою слова відносяться до просторіччя, є їх експресія, насамперед зниженість цієї експресії" [7, 99]

У певних ситуаціях персонажі "Волині", спілкуючись між собою, послуговуються лексикою, що традиційно співвідноситься з діями тварин. Це переважно знижена

лексика: "Чово так розкудахтався" [13, I, 352] – у значенні кричати: "Хай про мене один одного живцем зжере" [13, I, 473] з'їсть; "Тепер би навертів постолів, і брикайте, хлопці" [13, I, 52] – бігайте, грайтеся; "Не скавули, давай миттю води, чистих шмат" [13, I, 67] – не плач та ін.

Зазначимо, що Улас Самчук, добираючи синоніми, особливо до дієслів, послуговується часто і просторічною лексикою. Наприклад, синонімічний ряд ходити складають (крім літературних) і такі слова— совгати, сунути, валити, учухрати, тьомбати, лазити, швендяти: "Тепер коло хати совгає, сее тее шкорпає на дворі" [13, I, 424], "На станціях без перерви сунуть. Зі Сибіру, з Германії...Туди й назад. Валить народ" [13, I, 458], "А я думав, яка очмана по вечорах шляється...просто з Тилявки п'ятдесят, диви, верстов учухрав" [13, I, 410], "Полізуть ген отуди в соснину... Так ото посунуться, як сказано, в той їх ліс... Так до річки і дотьомбали" [13, I] та ін.

Різко зниженого забарвлення набувають у романі й деякі іменники. "У спеціально організованому контексті такі слова втрачають свою нейтральність і набувають нових лексичних значень із згрубілим стилістичним забарвленням [6, 100]. Наприклад, зневажливе ставлення до людей передається через уживання в тексті таких іменників як грязь; багно; сплювок, гниляк та ін.: "У нас солдат – грязь, багно, сплювок" [13, I, 370]; "Як помер мій гниляк Нестор, то лишив мене дві грядочки поля" [13, I, 80], "–Кіндрате! Закрий сплювачку, – проревів Антін" [14, II, 249] та ін.

Лексико-семантичне поле обличчя (лице) включає в себе і такі просторічні лексеми зі зниженою експресією як морда, рило, сплювачка, ряжка, халява, пика, які вживаються переважно в мові персонажів: "Дрянъ ти! Морда твоя осяча" [13, I, 353], "Краще он закрій своє рило й мовчи" [13, I, 353], "Вот как заеду в твою ряжку" [13, I, 353], "Пики солдатів торчали мов омамлені" [13, I, 355], "Якого чорта халяву свою з рідкими вусами дереш" [13, I, 352].

Багато загальноновживаних слів, які своїм значенням пов'язані з тваринним світом, при переносному вживанні набувають різко осудливого забарвлення і служать узвичаєним засобом негативної характеристики. Наприклад, коли Настя сердиться на Матвія, то називає його медведем, слоном (оскільки він високий могутній чоловік): "Ти, медведю! Слоне ти! То ти хочеш нас позабивати!" [13, I, 63]. Зневажливе ставлення одних персонажів до інших передається такими просторічними виразами, які часто виступають у ролі характерезуючої прикладки – щенкі, луплений осел, гусячий пуп, свиняче ухо, кобилячий хвіст та ін.: "Ей, щенкі! Не аріте! [13, I, 369], "Завтра з тебе, лупленого осла, одні ратиці лишаться" [13, I, 370] – так солдати звертаються один до одного; "Мовчи ти, гусячий пуп" [13, I, 502] – солдати до Володька. На думку В.Чабаненка, така лексика вживається в основному тоді, коли емоційна інформація виявляється важливішою [15, 12].

Цікавою складовою частиною просторічної лексики у романі Уласа Самчука "Волинь" є звертання батьків до дітей і називання їх у різних життєвих ситуаціях. Слід зауважити, що адресатні засоби, передані виразами з грубо емоційним забарвленням, часто несуть позитивну оцінку. Найчастіше, як це не дивно, за допомогою таких слів

батьки виражають свою любов до дітей, ніжність, співчуття. Настя, звертаючись до хворого Володька, послуговується такими словами як потицюху, чудовиську, заморокою": ...але в тих словах її стільки розуміння, що Володькові стає легше. – Ах, ти, потицюху! Ах, ти, чудовиську! Ах, ти, замороко! Горе ти моє тяжке!" [13, I, 123]. Або ще такі приклади: "А йди-но, чмано замурзана, обідати!" [13, I, 17], "Оті смаркачі, – сказала вона, обох перехристивши, і теплою "дрантиною" прикрила їх чорні, порепані з порозчепіреними пальченнями "ножиська" [13, I, 14-15], "І чого він реве, той бельбас" [13, I, 133]. Доречно нагадати, що українцям властива ніжність, любов до дітей, багатство емоційної лексики. Але за тяжкою працею, життєвими незгодами батьки розгубили ніжні слова, які у їхній душі все ж залишилися, а висловити їх якось незручно. Як одного вечора небалакучий Матвій багато цікавого розповів малому Володькові і, закінчуючи розмову, сказав: "Ну, але досить, синку? Від цього приємно, тепло Володькові. Він просто щасливий. Рідко коли розмовляє з ним так батько, а до того ще й – синок... Вони все такі добрі, ті тато. Тата спина і руки болять, тому вони сердиті" [13, I, 50].

Так само і Настя. Її улюбленець Володько, повернувшись додому, "ніжно її обнімає. Тон і пестощі сина зворушили її, але вона того не зраджує.-Йди! Йди! Йди! Геть від мене! А то як візьму костура...Інших слів вона не знайшла у своєму словнику, але очі її дивляться на сина так, як тільки вміють це робити очі матері" [14, II, 6].

Використовує автор і таку групу просторічної лексики, як росіянізми. Ця лексика абсолютно не вмотивована у мові народу, але, на жаль, вона була, тому що Волинь знаходилася у складі Російської імперії. Цю групу можна поділити на лексику росіян та на лексику, яка вживається у мові українців. Зауважимо, що, передаючи на письмі російські слова, письменник вдається до спрощеного транскрибування українськими літерами природної російської вимови.

Мова росіян у творі не є літературною. Вона переважно засмічена словами зі зниженим емоційним забарвленням, брудною лайкою, а також пересипана словами іншомовного походження. Особливо вирізняються висловлювання російських солдатів, які певний час проживали в хаті Матвія: "Своя мова зникла. Її залила чужа акаюча, горлова" [13, I, 369]. Вони Хохландію останніми словами здоблять, Матвієву хатчину "в щепки розпльовують" і все "угли радния згадують" [13, I, 352]; "Вестіма, – замикає саратовець. – Кудам у вайну. Кой чорт у вайну работ занятся хатіт... А нам-та вот плажітьс некуда... Вот етава нікак не ждала, чтоб нам і картішкі розлажіть негде била..." [13, I, 351], "Да не галдіте все, как лешіє! Па парядку! Мітька! Падай маю сумку. Вот та, каторая с пятном... Да не брасай на голаву! Вот, сукін син, мать твая ведьма, нікак рускій чал'є не держіт парядка" [13, I, 352] та багато інших.

Російська лексика у мові українців – це слова, що проникають у мову простолюду і не завжди усвідомлюються як запозичення. Саме вони є способом самовираження малоосвічених людей, що не володіють російською мовою, а на слух ловлять нове слово і вживають його у власній інтерпретації: "Немає настоящего сознания! – певно добавляє якийсь-небудь Семен", "Великій рускій поет", "Здається, той самий край, п'ятдесять, а

яка різниця", "А все-таки, як ви думаєте нащот того?", "На все потрібні средства", "Шкоди ті сльоти "дівствітільно" наробили" "О! О! Самашедший", "А скажіте, пожалства" та ін.

Серед просторічної лексики персонажів "Волині" потрібно виділити просторічно-лайливу лексику - прокльони. Зазвичай вони мають негативне забарвлення і використовувалися в певних афективних ситуаціях: "Бодай його кольки скололи" (якийсь селянин, коли йому набридло чекати звістки про продаж землі); "Щоб тебе з такою правдою та чорти в пеклі привітали", "А куди ти біжиш, щоб тобі повилазило?! А здохла б ти!" (Володько до корови), "А руки б тобі відняло! Заціпнув би ти!... Дубище западений, щоб тебе лихе повітря забрало" (Настя до Матвія, коли він бив Володька), "Ну, щоб йому праве око, капосному, вилізло!.." (Володько про цвіркуна) та ін.

Отже, просторічна лексика в мові роману Уласа Самчука використовується як у мові автора, так і в мові персонажів. У цьому творі ми виділили такі типи просторіччя: форми, неправильні з погляду існуючої літературної норми; лексика із зниженим експресивним забарвленням; вирази, якими батьки звертаються до дітей; слова із суфіксами згрублості; росіянізми; просторічно-лайлива лексика.

Література

1. Бесача Р. Просторіччя як нестандартизовані елементи в українській літературній мові // Українська мова і література: історія, сучасний стан, перспективи розвитку. - Тернопіль: Збруч, 1999. - С. 164-169.
2. Ганич Д.І. Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища шк., 1985. - 360с.
3. Гладіна Г. Основи аналізу ненормативних лексем (на матеріалі новел Григорія Косинки) // Укр. мова і літ. - 1999. - Ч. 41(153). - С.11.
4. Ефимов А.И. Стилистика русского языка. - М.: Просвещение, 1969. - 261с.
5. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. - К.: Вища шк., 1972. - Ч. I. - 402с.
6. Коваль А.П. Культура української мови. - К.: Наук. думка, 1964. - 192с.
7. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. - К.: Вища шк., 1987. - 349с.
8. Кодухов В. И. Общее языкознание. - М.: Высш. шк., 1974. - 303с.
9. Кожина М. Стилистика русского языка. - М.: Просвещение, 1983. - 222с.
10. Медвідь О. Просторіччя як категорія мовознавства і перекладознавства // Мовознавство: тези та повідомлення III Міжнародного конгресу україністів. - Х.: Око, 1996. - С. 328-334.
11. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1993. - 247с.
12. Русанівський В.М. Сила і краса (Особливості мови творів В.Винниченка) // Укр. мова і літ. в шк.. - 1992. - №2. - С. 41-46.
13. Самчук У. О. Волинь: Роман у трьох частинах. - Т.1. - К.: Дніпро, 1993. - 547с.
14. Самчук У. О. Волинь: Роман у трьох частинах. - Т.2. - К.: Дніпро, 1993. - 334с.
15. Сучасна українська літературна мова. Стилiстика / За ред. І. К. Білодiда. - К.:

Наук. думка, 1973. – 587с.

16. Томашевский Б.В. Стилистика. – Л.: Изд ЛГУ, 1983. – 228с.

17. Чабаненко В.А. Основы мовної експресії. – К.: Вища шк., 1984. – 167с.